

APUSUL VIETII PĂMÂNTEȘTI ȘI FUNERALIILE LUI ALEXANDRU MARGHILOMAN, REFLECTATE ÎN PRESA TIMPULUI

Preot militar **Gheorghe NEAGU**

E-mail: constantin_avabuzau@yahoo.com

Regimentul 70 Geniu *General-maior Gheorghe Teodorescu*

THE SUNSET OF EARTHLY LIFE AND THE FUNERAL OF ALEXANDRU MARGHILOMAN, AS REFLECTED IN THE PRESS OF THE TIME

Summary. The centenary of the passing into eternity of the conservative-progressive political leader Alexandru Marghiloman († May 10, 1925) is a blessed opportunity to honor and keep his memory alive. The present study aims to highlight the final thoughts, wishes, and moments of the existence of the “Wallachian lord”, the final stage of his life, and the funeral rites held in his memory, as recorded by the press of the time.

Keywords: Alexandru Marghiloman, iconic figure of the political scene, final wishes, testimonies, final stage of life.

Rezumat. Împlinirea unui centenar de la trecerea în veșnicie a liderului politic conservator-progresist Alexandru Marghiloman (†10 mai 1925) constituie un prilej binecuvântat de a-i cinsti și a-i păstra vie memoria. Prezentul studiu își propune să reliefeze ultimele gânduri, doleanțe și momente din această existență a „lordului valah”, apusul vieții și funeraliile care i s-au făcut, așa după cum consemnează presa timpului.

Cuvinte-cheie: Alexandru Marghiloman, figură emblematică a scenei politice, ultimele doleanțe, mărturii, apusul vieții.

În anul 2025 comemorăm un secol de la trecerea în veșnicie a lui Alexandru Marghiloman, personalitate marcantă a vieții politice românești din perioada premergătoare și din timpul Războiului de Întregire (1916–1920). Contribuția sa a fost esențială în procesul de edificare, consolidare și modernizare a României Mari.

Înzestrat de Dumnezeu cu un aspect fizic distinct și o inteligență remarcabilă prin claritatea și profunzimea sa, Marghiloman se evidențiază printr-o rafinată noblețe sufletească și o situație materială prosperă, calități recunoscute și apreciate de contemporanii săi. Era considerat un model de eleganță și distincție, un orator de excepție și un om de stat de înaltă clasă, capabil să gestioneze cu competență responsabilitățile ministeriale și administrative încredințate de națiune.

Patriotismul său autentic și neîndoielnic era dublat de un echilibru interior și o stăpânire de sine rar întâlnite. Interacțiunea cu el era percepută drept o experiență tonică și elevată – un refugiu de lumină, civilizație și rafinament într-un peisaj politic adesea tensionat. Deși manifesta o rezervă firească în exprimarea emoțiilor, Alexandru Marghiloman era animat de o sensibilitate profundă și de o generozitate autentică, manifestată printr-o deschidere sinceră față de

semeni și o implicare empatică în alinarea suferințelor acestora. Casa sa era un spațiu al ospitalității, iar preocuparea sa constantă pentru binele celorlalți reflecta o vocație profund umanistă.

Providența divină a rânduit ca trecerea sa în eternitate să aibă loc la data de 10 mai 1925, într-o zi cu profundă încărcătură simbolică pentru națiunea română, când întreaga țară celebra, cu fast și solemnitate, două evenimente definatorii pentru identitatea și istoria sa: a 44-a aniversare a Proclămării Regatului României (1881) și declararea Independenței de Stat (1877).

În paginile ce urmează îmi propun să aduc în atenție ultimele dorințe și dispoziții testamentare ale ilustrului om politic, momentele semnificative care au marcat sfârșitul vieții sale pământești, precum și ceremoniile funerare ce i-au fost organizate, toate acestea fiind reconstituite pe baza relatărilor din presa contemporană acestuia și a mărturiilor celor care i-au fost apropiați.

De-a lungul vieții sale, Alexandru Marghiloman a fost înzestrat cu o constituție fizică impunătoare, bucurându-se de o stare de sănătate deosebit de robustă; episoadele de boală sau indispoziție – precum răcelile, stările febrile, pleurezia sau alte afecțiuni

– au fost rare și de scurtă durată¹ [1, p. 2]. Cu toate acestea, suprasolicitarea profesională, epuizarea cronică, presiunile constante ale mass-mediei, campaniile de denigrare orchestrate de adversarii politici liberali, conflictele din arena parlamentară, trădările de diverse naturi, precum și preocupările legate de soarta viitoare a României, au contribuit semnificativ la deteriorarea stării sale de sănătate, conducând, în cele din urmă, la dezvoltarea unui neoplasm pancreatic. În acest sens, ediția din 13 mai 1925 a publicației *Dacia* consemna: „Boala i-a fost descoperită la Viena unde plecase la 17 octombrie, anul trecut” [2, p. 1].

Distinsul om de stat a menținut, pe tot parcursul perioadei sale de boală, o legătură constantă cu colaboratorii săi politici, manifestând un interes profund și neîntrerupt față de evoluțiile politice interne ale țării, asemenea unui părinte devotat și grijuliu. „El, așa după cum consemna ziarul *Adevărul*, încă credea în forțele sale, după cum până în ultimele zile a crezut în destinele țării sale. Vedea gravele neajunsuri ale prezentului, marile greșeli ale conducătorilor de astăzi. Credea într-o îndreptare și era convins că-i va fi dat să mai contribuie și el la o atare acțiune. Și cu toate acestea o urmă, abia perceptibilă, de îndoială se întrezărea uneori. O comunica celor intimi. Era îngrozit de greșelile celor de acum, dar mai cu seamă de insuficiența celor ce se profilau în razele viitorului” [3, p. 4].

Pe parcursul unei șederi de patru luni în Austria, protagonistul studiului de față a fost supus unor investigații medicale minuțioase, beneficiind de expertiza unora dintre cei mai renumiți medici ai vremii și supunându-se unei intervenții chirurgicale deosebit de complexe. În a doua jumătate a lunii februarie 1925, acesta se reîntoarce în România, stabilindu-se la reședința sa preferată, vila *Albatros* din Buzău, unde își va petrece restul vieții. În legătură cu acest episod, cotidianul *Universul* consemna: „Încă de la sosirea lui Alexandru Marghiloman de la Viena, deși operația pe care o suferise dădea speranțe de însănătoșire, totuși, medicii i-au prescris odihnă desăvârșită pentru a se putea reîntrema. Au urmat apoi dese consulturi între medicii săi curanți” [4, p. 5].

În primăvara anului 1925, semnele renașterii naturii se făceau simțite cu delicatețe chiar și în superba grădină a vilei *Albatros*, prin razele blânde și

reconfortante ale soarelui. Aerul proaspăt, impregnat cu miresele florilor multicolore, precum și verdele vibrant al arborilor și al pajiștilor, creau un cadru propice reflecției interioare. În această atmosferă de sărbătoare pascală, Alexandru Marghiloman, ajuns la vârsta senectuții, se cufunda în rememorarea anilor tinereții sale – evocând cu melancolie momentele de bucurie, dificultățile și dezamăgirile trăite de-a lungul existenței, balurile, călătoriile și petrecerile care i-au marcat trecutul, dar și privind cu îngrijorare spre perspectiva unei boli incurabile.

În ediția din 9 mai 1925 a ziarului buzoian *Alarma*, cititorii erau informați cu privire la agravarea stării de sănătate a fostului prim-ministru: „Alexandru Marghiloman se află grav bolnav la vila *Albatros*. Ce fericiți ar fi cetățenii Buzăului, dacă Providența divină l-ar face sănătos, căci fericit a fost Buzăul că a posedat un astfel de demn fiu și câte orașe ale țării nu s-ar mândri, cum ne mândrim și noi, de ar avea câte un așa soare binefăcător, care a încălzit, care a îngrijit, deopotrivă, pe cei buni, ca și pe cei răi. Dumnezeu să aibă, ca întotdeauna, milă de țara noastră și să i-l redea întreg și sănătos” [5].

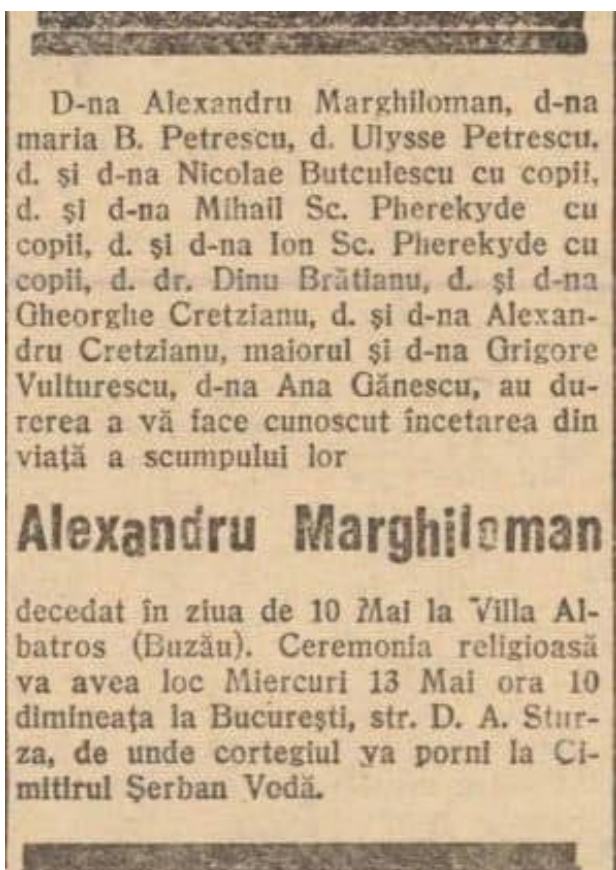
Publicația independentă *Lumea, Politică și socială*, în ediția sa din 10 mai 1925, la secțiunea intitulată *Din țară. De ieri până azi*, a furnizat informații actualizate referitoare la evoluția stării de sănătate a omului politic: „Astăzi s-a făcut la *Albatros* un consult medical, la care au asistat doctorii Mamulea, Teohari și Brătianu. În afară de colectarea de puroi la rinichi, s-a ivit o complicație pe căile urinare, care dă loc la îngrijorări” [6, p. 1].

Cotidianul *Adevărul*, în ediția sa din 13 mai 1925, a consemnat în paginile sale o selecție reprezentativă a afirmațiilor memorabile ale „lordului valah”: „Până acum vreo 4-5 săptămâni mai credea că va scăpa. De atunci însă, în fața efectelor distrugătoare ale bolii, a început să-și dea seama că moartea se apropie. Unui prieten, venit la acea epocă la vilă, și cu care s-a plimbat prin parc, Alexandru Marghiloman i-a spus:

– Acum, când se apropie timpul să trec dincolo, privesc cu mulțumire spre acest *Albatros*. Fiecare fir de iarbă, fiecă rămurică de aici, a luat ființă prin mine. Și mai departe, oprindu-se în fața a trei plopi uriași, a spus:

– Niciodată n-am înțeles ce vor acești prieteni, cu foșnetul lor sumbru, în nopțile întunecoase de toamnă. Mi se pare însă că se apropie vremea când voi înțelege șoapta lor înțeleaptă. Iar seara, când conversația era dusă cu destulă vioiciune de către invitați, Marghiloman, părând cu desăvârșire străin de ea, a proferat, în franțuzește, cuvintele:

¹ A se vedea, de asemenea: *Constituționalul*, anul III, nr. 852, din 28 mai (9) iunie, 1892, p. 3: bolnav la pat; *Constituționalul*, anul III, nr. 832, din 1 (13 mai), 1892, p. 3: bolnav de friguri; *Constituționalul*, anul V, nr. 1317, din 4 (16 ianuarie), 1894, p. 3: răceală; *Constituționalul*, anul VI, nr. 1643, din 19 februarie (3 martie), 1895, p. 2: indispoziții; *Dilema*, anul VI, nr. 299, din octombrie, 1998, p. 10: pleurezie.

– În lumea Apusului, își face tot mai mult drum ideea că celor ce suferă prea mult trebuie să li se curme suferința. Aceasta înseamnă un mare progres în concepția morală a lumii” [7, p. 4].

Despre problema sinuciderii asistate și a eutanasierei, practici promovate, din păcate, pe scară largă în contemporaneitate, Alexandru Marghiloman s-a dovedit a fi refractar, fapt evidențiat atât prin modul său de a face față oricăror dificultăți, cât mai ales prin lupta sa eroică împotriva unei boli cumplite, pe care a suportat-o cu demnitate până la final. Pe prima pagină a publicației *Lumea, Politică și socială* din data de 13 mai 1925, sunt redată reflecții și sentimente profunde ce îl animau pe liderul conservator în aceste momente cruciale. Într-o confesiune adresată soției sale fidele și devotate, Maria, Marghiloman mărturisea: „– Am avut desigur prieteni și am avut mai ales mulți, nenumărați dușmani. Aceștia din urmă mi-au dovedit că nu sunt mediocru și mi-au dat mândria de a mă socoti deosebit de ei. Murind, le voi refuza, ca și în timpul vieții, cinstea de a fi compătimit sau lăudat de dânsii” [8, p. 1].

Făcând referire la maladia gravă de care era afectat și analizând dintr-o perspectivă creștină suferința și condiția morții, același cotidian scria următoarele: „Marghiloman a suferit dureri sălbatice în ultimul timp. Cancerul angajând mai multe funcții și orga-

Fig. 1. Anunțul decesului lui Alexandru Marghiloman, *Aurora*, anul V, nr. 1051, din 13 mai 1925, p. 3.

Fig. 2. La catafalcul lui Alexandru Marghiloman, *Adevărul*, anul 38, nr. 12705, din 14 mai 1925, p. 4.

ne, îi producea tulburări și depresii adânci. Copleșit, bolnavul nu se gândea decât la suferința omenească.

– Abia acum, mărturisea el, bănuiesc nesfârșitul suferinței. Ce consolare e moartea și ce frumos e somnul care te introduce în tainele veșniciei. Este o înțelepciune, o noblețe pe care numai suferința le poate oferi”. „Cu câteva zile înainte de a muri, Marghiloman adresându-se unui bun amic, i-a spus:

– Nu mai cântăresc decât 50 de kilograme, și cu cât scade greutatea trupului, simt cum crește împărăția senină a spiritului” [8].

În ultimele clipe ale existenței sale, Alexandru Marghiloman s-a stins treptat, într-o stare de deplină luciditate, pregătindu-se spiritual pentru sfârșitul iminent, prin primirea Sfintei Împărtășanii, conform tradiției creștine. Procesul trecerii sale în veșnicie a fost unul senin, asemănător cu stingerea lină a unei făclii. La căpătâiul său se aflau doar medicii curanți, câțiva membri ai familiei și apropiați, care îl vegheau în aceste momente solemne. Cotidianul *Universul*, în ediția sa din 13 mai 1925, oferea o descriere detaliată a ultimelor clipe din viața acestui remarcabil om politic: „Sâmbătă seara a avut loc un ultim consult între domnii doctori Dumitrescu, Mante, Brătianu, Misirliu și Camerman care au decis din cauza stării bolnavului să-i ia o mare cantitate de sânge. Totuși starea pacientului nu s-a îmbunătățit, spre seară ea s-a accentuat, până când pe la orele 11 Marghiloman a intrat în comă. Medicii erau îngrijorați de starea bolnavului. Injecțiile repetate n-au folosit la nimic, deoarece starea pacientului devenise disperată. Agonia a durat până la orele 6 fără 20 d.a., când înconjurat de cei mai apropiați ai săi, Marghiloman și-a dat obștescul sfârșit. Imediat au fost anunțate autoritățile

Fig. 3-6. De la înmormântarea fostului prim-ministru. Pornirea cortegiului de la vila *Albatros* spre gara din Buzău, *Actualitatea*, anul XII, nr. 5, mai 1925, p. 12.

atât cele din Buzău, cât și cele din capitală. Au sosit domnia Ștefan Bellu, prefectul județului și generalul Vernescu, comandantul garnizoanei. La căpătâiul bolnavului au stat doamna Maria Marghiloman, doamna Butculescu, domnul Mihail Pherekyde, nepoții săi, doamna și domnul Ulysse Petrescu, domnul Vizante, secretarul său particular și domnul doctor Misirliu, care l-a îngrijit în ultimele clipe” [9, p. 5].

Publicația *Adevărul* a contribuit la conturarea unei imagini mai ample și mai nuanțate a acestui eveniment tragic, oferind informații suplimentare de o valoare documentară semnificativă: „În noaptea de sâmbătă spre duminică starea bolnavului se înrăutățise, astfel că, medicii au pregătit familia pentru apropiatul deznodământ. Agonia propriu-zisă a început duminică la amiază și a durat până la 5.40, când fostul președinte de consiliu și-a dat sfârșitul” [10, p. 4].

În ediția din 13 mai 1925, ziarul *Dacia* aducea la cunoștința opiniei publice conținutul unei scrisori date în 25 septembrie 1924, redactată de Alexandru Marghiloman. Documentul, adresat rudelor și apropiaților, conținea ultimele sale dorințe, exprimate într-un ton solemn, în care își manifesta voința ca ceremonia funerară să se desfășoare cu simplitatea cuvenită oricărui om obișnuit, fără fastul ostentativ al unor manifestări formale lipsite de autenticitate:

„La orele 7 seara, doamna Maria Marghiloman a deschis în prezența membrilor familiei o scrisoare prin care defunctul își exprima ultimele dorințe: „Voința mea expresă este ca trupul meu să nu fie mutilat. Am închis ochii ? Pace bună. Nu voiesc autopsie și alte zgândăreli ca să se știe mai adânc pentru ce am murit. Nu voiesc paradă militară, nici măcar un pichet de onoare. Cer stăruitor aceasta. Nu voiesc să se țină discursuri, nici acasă, nici la cimitir. Doresc o înmormântare de tot simplă. Trupul va fi așezat în hall-ul locuinței noastre; odaia este bună, deoarece nu are oglinzi și nu are nevoie de a introduce odiosul postav negru. Ceremonia se va face în casă de unde cortegiul va porni direct la groapă. Totul se va petrece într-o dimineață între orele 10.00-12.30, așa se va cruța timpul tuturor. Caii vor continua să alerge sub numele lui Mihai Deinbeck. Prea multe interese sunt legate de industria unui grajd de curse ca din simplă ipocrizie ele să fie lovite. A doua zi de după înmormântare caii vor reapare pe Hipodrom. Jockey-Clubul îmi va nota un „Mersi. Alexandru Marghiloman” [11, p. 1].

Publicațiile din capitală, precum și cele din diverse regiuni ale țării, s-au grăbit să intre într-o competiție tacită, apărând în ediții speciale pentru a transmite vestea tristă a dispariției remarcabilului om politic. În ediția din 24 mai 1925 a ziarului buzo-

ian *Glusul poporului*, sub titlul *Alexandru Marghiloman*, semnat de Constantin C. Brăescu, se consemna: „Doborât de suferințe fizice și de dureri morale, pe care numai mișeii și ticăloșii nu le-au putut pricepe; pe care, însă, un popor întreg le-a înțeles și le-a privit îndurerat, urmărindu-le cu respect și cu inima strânsă, Alexandru Marghiloman s-a stins din viață la Buzău, în cadrul încântător de verdeață, de poezie și de odihnă de la Albatros. El a răbdat ca un erou povara infamei acuzații ce i se aruncase odinioară; a suferit ca un mucenic ignominia ei și a așteptat cu încredere ziua dreptății și a reabilitării formale. Din nenorocire, moartea nemiloasă și crudă l-a atins cu aripa ei de gheață mai înainte ca această operă de dreptate să se poată săvârși, cu toată strălucirea și avântul ce i se cuveneau. Marghiloman a murit ca un martir, după cum ca un martir și-a trăit, resemnat, viața, de la război încoace. Cu el țara pierde pe unul din cei mai străluciți, mai nobili, și mai aleși fii ai săi; iar tribuna parlamentară pierde pe unul din cele mai strălucite talente oratorice ce-au ilustrat-o și-au înălțat-o de-a lungul vremurilor” [12, p. 1].

În ediția din 30 mai 1925 a revistei săptămânale ilustrate *Oglinda Lumii*, în cadrul articolului intitulat *Stingerea unei generații. Moartea lui Alexandru Marghiloman*, sunt consemnate, printre altele, o serie de aprecieri elogioase la adresa personalității acestuia: „Cu Alexandru Marghiloman s-a stins o lumină mare, o lumină orbitoare, de radiațiunile căreia țara mai avea nevoie, mai ales acum când e atâta trebuință de oameni dintr-o bucată, oameni care nu numai să știe ce vor, dar să și aibă chemarea de a alege ce e bun, precum și energia necesară de a realiza ceea ce cu adevărat e folositor. Și, în această privință, în lunga-i și strălucita-i carieră, nu o data, Alexandru Marghiloman a dat măsura marii priceperi și a neobișnuitei sale puteri de înfăptuire. De multe și însemnate progrese în dezvoltarea politică și economică a României și-a legat el numele; actul însă de care numele îi va rămâne în veci nedespărțit, e acela al Unirii Basarabiei cu patria-mumă, unire săvârșită într-unul din cele mai grele ceasuri ale existenței noastre naționale. Și aceasta n-o poate uita conștiința românească, oricare ar fi fost aprecierile asupra orientării politice din ajunul intrării noastre în război” [13, p. 340].

Desigur, în acele momente de profundă suferință colectivă și de doliu național, au existat și publicații care, în paginile lor, au ales să adopte un ton ipocrit, critic și denigrator la adresa fostului om politic. Astfel, ziarul *Viitorul*, în ediția din 13 mai 1925, la rubrica *Cei care nu mai sunt*, nota într-un mod sec și lipsit de empatie: „Moartea lui Alexandru Marghiloman ne inspiră o adâncă melancolie... În ceasul în care s-au

pus în fața Neamului românesc cele două mari probleme pe temelia cărora stă astăzi România întregită, adică democratizarea și unitatea tuturor românilor, Alexandru Marghiloman n-a știut să se identifice cu niciuna din aceste două mari aspirațiuni naționale... E întotdeauna melancolic să vezi apunând o forță fără să lase în urma ei toate roadele ce puteai aștepta de la dânsa” [14, p. 1].

Într-un articol intitulat *Alexandru Marghiloman*, publicat în ziarul *Lupta* și semnat de Emil D. Fagure, autorul formulează critici postume la adresa fostului om de stat, reproșându-i semnarea Tratatului de la București – cunoscut și sub denumirea de „Pacea de la București” (24 aprilie/7 mai 1918) – act perceput ca fiind defavorabil intereselor naționale ale României în contextul sfârșitului Primului Război Mondial: El „moare cu speranța nerealizată de a mai governa în România întregită în care n-a crezut, dar în a cărei politică voia să mai joace un rol... Alexandru Marghiloman a fost întru atâta trădat de inteligența sa și stăpânit numai de sentimentul adversarului politic încât din teritoriul ocupat de dușman a primit să înjghebe un guvern care să semneze pacea umiltoare de la București. Politica pe care a refuzat să o facă Petre Carp a făcut-o omul care ar fi trebuit să rămână devotat aceluia alături de care a stat o viață întreagă. Despărțirea de Petre Carp l-a făcut să săvârșească greșeala cea mare față de țara sa. Reintrând o clipă în viața politică și parlamentară Alexandru Marghiloman n-a știut nici să-și recunoască erorile, dovind țării și noii generații politice că dacă mintea sa n-a putut vedea ceea ce a văzut mintea altora, sufletul său vibrează însă acum alături de al noii României... Moartea i-a cruțat decepțiunile unei ambițiuni nejustificate de a reveni într-o viață publică în care n-a crezut și pe care n-o poate înțelege” [15, p. 1].

În ceea ce privește evenimentele desfășurate la vila *Albatros* după decesul liderului conservator, precum și în legătură cu reacțiile asistenței și ale participanților la cortegiul funebru de la Buzău către capitală, respectiv, cu ceremoniile funerare organizate în memoria acestuia, presa vremii furnizează informații relevante. În linii mari, solicitările formulate de Alexandru Marghiloman în scrisoarea datată în 25 septembrie 1924 au fost respectate. În acest context, ziarul *Adevărul*, în ediția sa din 12 mai 1925, consemna următoarele: „Corpul defunctului a fost așezat pe un divan în odaia din stânga hall-ului, într-o profunziune de flori naturale, albe. „Odiosul postav negru”, cum se exprimă defunctul în scrisoarea care conține ultimele dispoziții, a fost înlăturat. Doar la intrarea în vilă străjuiesc două steaguri negre. Vestea morții lui Marghiloman a fost comunicată imediat, telefonic,

primului-ministru, domnului ministru Tătăărăscu și domnului doctor Angelescu, de către domnul Ștefan Bellu, prefectul județului Buzău. Miniștrilor care s-au interesat de înmormântare, domnul Bellu le-a comunicat dispozițiile cuprinse în scrisoarea defunctului... Luni, la ora 1 d.a., s-a oficiat un serviciu religios la vilă, de către episcopul Ghenadie, înconjurat de soborul preoților din orașul Buzău. Corpul defunctului va fi pornit la București azi d.a., vagonul mortuar atașându-se la expresul de Cernăuți, care trece prin gara Buzău la orele 3 d.a. De la gara de Nord, unde trenul sosește la orele 5.45 d.a., corpul defunctului va fi transportat la domiciliul din strada Mercur 14, unde va fi depus. În mormântarea se va face, probabil Miercuri dimineața, între orele 10-12.30, conform ultimei dorințe a decedatului. Înhumarea se va face la cimitirul *Bellu* în cavoul familiei. Un registru a fost deschis la locuința defunctului și care este semnat de numeroși amici și cunoscuți. Guvernul a hotărât să fie reprezentat la înmormântarea lui Alexandru Marghiloman prin domnul N. N. Săveanu, ministrul sănătății publice, întrucât defunctul era președinte al „Crucii Roșii” [16, p. 4].

În articolul intitulat *A murit Alexandru Marghiloman*, publicat în cotidianul *Universul* la data de 13 mai 1925, redacția informa cititorii cu privire la traseul parcurs de cortegiul funerar al omului politic, de la vila *Albatros* până la gara din Buzău: „La orele 2 fără un sfert s-a format cortegiul spre gară. În frunte mergea corul domnului profesor Severeanu, apoi 8 preoți în frunte cu episcopul Ghenadie două coroane, una din partea partidului și alta din partea asociației *Al. Hajdeu*. Urma apoi un catafalc foarte simplu pe care se află câteva coroane de flori. Carul era tras de 2 cai, ținute de doi băieți în costume naționale. După care urmau numeroase persoane marcante din oraș, indiferent de culoare politică. În primul automobil luase loc doamna Marghiloman, însoțită de alte doamne. Cortegiul, însoțit de mult popor s-a îndreptat, spre gară, pe drumul cel mai scurt. La orele 2 și un sfert carul mortuar a sosit la gară, unde aștepta un public numeros. Coșciugul a fost coborât de pe catafalc și depus în vagonul mortuar. În același vagon au luat loc doamnele Marghiloman, Butculescu și domnul Vizante, împreună cu domniile Pherekyde și Mitilineu. Mai erau rezervate încă două vagoane – clasă, pentru cei ce voiau să însoțească, până la București, pe dispărut. La orele 3.27, trenul a plecat spre București” [17, p. 5].

În numărul 109 din 15 mai 1925, cotidianul *Universul* publica informații suplimentare referitoare la ceremonialul funerar al lui Alexandru Marghiloman: „Jeri dimineață, s-a făcut înmormântarea lui Alexandru Marghiloman. În cursul zilelor de Marți

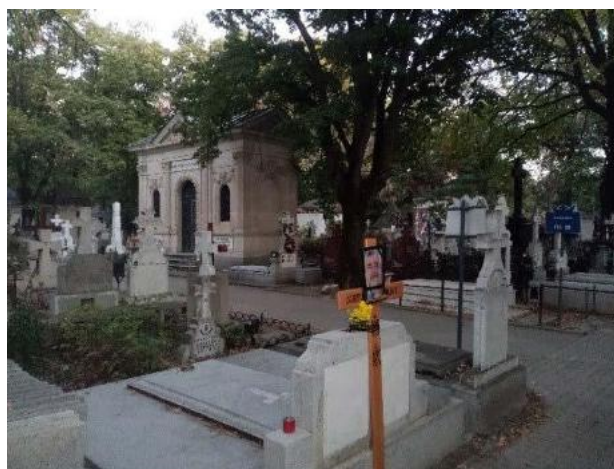
și ieri s-au depus coroane din partea: M.S. Regelui, M.S. Reginei, președinția consiliului de miniștri, M. și Maria Pherekyde, Barbu Catargiu, personalul superior al „Jockey Clubului”, personalul vilei *Albatros*, centrala partidului conservator-progresist, direcțiunea general-zootehnică, personalul „pariului mutual de la Hipodromul Băneasa”, „Crucea Roșie”, Marius Teodorian-Carada, organizațiile partidului conservator progresist din jud. Dolj, Putna, Argeș, Tutova, Botoșani, Ialomița, Gorj, Romanați etc. La orele 10 dim. s-a oficiat serviciul religios de S.S. Patriarhul Miron Cristea asistat de arhierul Teofil Mihailescu, protoiereul Chiriac Bidoianu, doi preoți și doi diaconi. Răspunsurile au fost date de corul patriarhiei. Au asistat A.S.R. Principele Carol, adjutanții regali maior Scheletti și comandor Coslinsky, colonel Condescu adjutant princiar, domniile miniștri Duca, Săveanu, Lapedatu, dr. Angelescu și Mărzescu, domniile M. Pherekyde, președintele Senatului, Hiott ministrul Casei Regale, general Paul Angelescu mareșalul Palatului, Trăsnea Greceanu, directorul protocolului din ministerul de externe, I.P.S.S. mitropolitul Pimen, Ulyse Petrescu, Pik Pherekyde, Freitag, ministrul Germaniei, Knobloch, ministrul Austriei, de Sallis, ministrul Elveției, Wielowitzki, ministrul Poloniei, Deering, ministrul Angliei, precum și numeroase personalități din lumea politică. După terminarea serviciului religios, sicriul a fost dus pe brațe de personalul administrativ al domeniilor defunctului și de membri din partidul conservator – progresist și depus pe carul mortuar, tras de patru cai. Cortegiul s-a format în ordinea următoare: Două care cu coroane, trăsurile cu preoții, carul mortuar, asistența, trăsura regală de gală. De ambele părți ale carului mortuar au mers tot timpul domniile I. Mitilineu, Meisner și ceilalți foști miniștri în cabinetul prezidat de defunct. Cortegiul a parcurs bulevardul I.C. Brătianu, strada Franklin, prin fața *Jockey-Clubului*, calea Victoriei, strada Carol, bulevardul Maria, strada 11 Iunie, până la cimitirul Bellu, unde s-a făcut înmormântarea în cavoul familiei” [18, p. 7].

Publicația *Îndreptarea*, în edițiile din 12 și 13 mai 1925, oferă date relevante privind transferul în capitală al rămășițelor pământești ale lui Alexandru Marghiloman, precum și referiri detaliate asupra ceremoniei de prohodire a acestuia: „Jeri la ora 5 și 45 a sosit în Gara de Nord vagonul mortuar cu rămășițele pământești ale lui Alexandru Marghiloman însoțite de d-na Marghiloman și domnul Mitilineu, Pherekyde și Vizanti. Pe peronul gării se aflau toți membrii organizației progresiste din capitală și un mare număr de prieteni ai ilustrului dispărut, dintre care notăm: doamnele Emil Petrescu, Tr. Djuvara, C.C. Arion,

Fig. 7-8. Capela Marghiloman (Cimitirul Bellu/Șerban Vodă, București), Arhiva personală.

gen. Nicoleanu, Pik Pherekyde, și Hiotu, domnii, Vaida Voevod, I. Cămărășescu, Dr. Bardescu, Trăsnea Greceanu, generalii Nicoleanu și Manu, N. Butculescu, Gussi, dr. Antoniu, coloneii Caribol și Vasilescu, Chiriacescu, dr. Brătianu ș.a. După oficierea unui scurt serviciu religios de către arhiereul Teofil Mihăilescu asistat de doi preoți, sicriul a fost luat pe brațe de rudele și prietenii dispărutului și dus până la carul mortuar în care a fost așezat. Cortegiul simplu după cum i-a fost dorința, a parcurs străzile Griviței, Victoriei, Luminei și bulevardul Brătianu până la locuința din strada. D. Sturza, sicriul a fost depus în hall-ul casei pe un catafalc modest, acoperit cu un covor colorat. În mormântarea se va face Miercuri dimineața la ora 10.30” [19, p. 4]. „Trupul neînsuflăit al lui Al. Marghiloman, întins pe catafalc în hall-ul locuinței – identificată în mintea mulțimii cu însăși persoana celui dispărut – primește cu multă prisosință omagiul postum al suflării românești. Unanima opinie publică, în parlament, în presă, în manifestarea spontană fășnită din dorința tuturor și de pretutindeni de a vedea pentru ultima oară pe marele ostracizat de ieri, dovedesc cât spațiu ocupa în sufletele acestei țări Marghiloman. În casa din str. Mercur, încă de la ora 9, sosesc tot ce țara are mai distins. Remarcăm în selecta asistență pe A.S.R. Principele Carol în uniformă de amiral însoțit de generalul Condeescu șeful casei princiare, col. Iacobici și maior Skeletti, Hiotu și gen. Angelescu din partea palatului, miniștrii C. Angelescu, Lapedatu, Mocsony, N.N. Săveanu, I.G. Duca, Mărzescu, d-nii gen. Averescu, Octavian Goga, Maniu, Mihalache, Garoflid, C. Dissescu, general Gârleșteanu, D. Lahovari, Al. Djuvara, N.N. Seceleanu, N. Filipescu, Argetoianu, gen. Carcalețeanu, gen. Hârjeu, maior Hârjeu, Georgescu directorul Operei, Marius Teodorescu, Carada, A.A. Bardescu, Mavrojani, inginer Mironescu, Von Soanen, N. Lupu, Ar-

him. Scriban, Rosenthal, Barbu Catargiu, Callimachi dr. Nasta, dr. Dinu Brătianu, C. Meisner, P. Missir, dr. Obreja, Mitropolitul Pimen al Moldovei, ing. Budișteanu, Duca procuror general, la Curtea de Apel etc. Au fost depuse coroane din partea M.S. Regelui, M.S. Regina, A.S.R. Principele Carol, Crucea Roșie, Organizația progresistă din București, Organizațiile de Prahova, Brăila, Dorohoi, Covurlui, toate din splendide flori naturale, acoperind două care. După oficierea serviciului religios de către episcopul Ghenație înconjurat de preoți, sicriul a fost luat pe brațe de rudele apropiate ale ilustrului defunct și așezat în carul mortuar. Cortegiul pornește pe bulevardul Brătianu, Strada Franklin, Calea Victoriei. Când cortegiul a ajuns în dreptul palatului, iar faldurile tăcerii, trimise de acolo, din sicriu, de ultimul gând al odihnitului, se așezau mai cuprinzătoare în sufletul mulțimii, pe scările palatului un detașament din escorta Regală a dat onorul. Tăișul săbiilor, mai ascuțit decât cuvântul, pare un simbol, și când abia gornistul sună prelung «stingere», fiorul ei trist face pe toți să înțeleagă că cel care trece în atâta tăcere rămâne totuși Alexandru Marghiloman” [20, p. 4].

Publicația constănțeană *Dacia*, în ediția sa din 15 mai 1925, oferă o relatare valoroasă și documentată, îmbogățind cu informații de ultimă oră și relevante contextul emoțional al momentelor de profundă durere, prilejuate de mutarea în eternitate a fostului prim-ministru, precum și desfășurarea ceremoniilor funerare organizate în memoria acestuia: „Înhumarea rămășițelor pământești ale lui Alexandru Marghiloman s-a făcut ieri dimineața. Deși zi de lucru, încă de la orele 8 dimineața mii de oameni ocupau marea piață din fața casei defunctului și tot largul bulevardului Brătianu. Prințul moștenitor, patriarhul, miniștrii, diplomați străini, înalți magistrați, generali, toată elita socială și intelectuală a capitalei era prezentă.

Strada Franklin și Calea Victoriei, pe unde a trecut cortegiul, erau înșesate cu o mulțime extraordi-

nară. Au depus coroane: regele, regina, președinția consiliului de miniștri, Centrala „Crucii Roșii”, Centrul partidului progresist, doamna și domnul M. Pherechide, personalul superior al „Jockey-Club-ului”, direcțiunea generală zootehnică, Marius Teodorian, Carada, personalul vilei Albatros, Mihai Deinbeck, personalul grajdurilor de curse etc. De asemenea, se mai aflau alte numeroase coroane și jerbe de flori. Serviciul religios a fost oficiat de Patriarhul dr. Miron Cristea, înconjurat de arhiereul Teofil Mihăilescu, protoiereul Chiriac Bidoianu, doi preoți de la biserica din vecinătate, un preot din Buzău și doi diaconi. Răspunsurile la slujba religioasă au fost date de corul Patriarhiei” [21, p. 1].

În ediția din 16 mai 1925 a publicației *Universul*, la secțiunea intitulată *S-a deschis testamentul lui Alexandru Marghiloman*, sunt expuse dispoziții ale defunctului referitoare la succesiunea patrimoniului său și la desemnarea moștenitorilor: „Miercuri, la tribunalul Ilfov, secția I-a, în completul domnilor judecători Sava Radovanu și Victor Șerbănescu s-a deschis testamentul lui Alexandru Marghiloman, în prezența moștenitorilor: d-nele Maria Marghiloman și Irène Butculescu (cu avocații d-ilor, d-nii Stoianovici și Vizante) și nepoții, d-nii Pik și Jean Pherechide. Marghiloman a dispus asupra bunurilor lui pământesti prin trei testamente și două codicile, scrise chiar cu mâna lui, în 1922 în 1923, în Octombrie 1924, în 1925 și ultimul la 7 Aprilie 1925. D. judecător Radovanu a dat citire dispozițiilor testamentare, prin care se lasă nuda proprietate a averii, rudelor sale de sânge (d-nii Butculescu, Pik și Jean Pherechide cu condiția ca măcar unul dintrînși să adauge numelui lor pe acela de Marghiloman); de asemenea mai lasă acestora, câte 30 mii lei anual până la stingerea din viață a d-nei Marghiloman. Uzufructul întregii averi să-l rețină soția sa, până la moartea ei, cu îndatorirea de a lichida toate datoriile, ce apasă asupra succesiunii. În acest scop, îi dă dreptul să vândă și ce va crede de cuviință, afară de herghelia de cai de curse, care va rămâne familiei, căutând să mențină reputația cailor de curse din herghelia Marghiloman. Văduvei i se mai lasă mobilele caselor. După lichidarea creanțelor succesiunii, rămâne în sarcina uzufructuarei îndatorirea de a plăti câteva legate: 100 mii lei anual d-nei Crețeanu, – soacra defunctului, – 100 mii lei d-lui Papadat, fost consilier juridic, al d-lui Marghiloman, etc. A dispus să se rezerve suma de 600 mii lei, pentru tipărirea memoriilor sale – ținute la zi. În acest scop desemnează o comisie alcătuită din d-nii Vizante, Pik Pherechide și Georges Lecca, care să îngrijească de clasarea, ordonarea și editarea operei. Alexandru Marghiloman și-a încheiat scriptele ce cuprindeau

voința sa din urmă cu mărturisirea: „**Am greșit în viață poate mai mult decât aş crede eu. Un lucru este însă neîndoios: mi-am iubit țara mea**”. Salută în cele din urmă pe prietenii, care i-au rămas statornic credincioși până la moarte” [22, p. 5].

După funeraliile lui Alexandru Marghiloman, presa vremii a continuat să consemneze, la intervale regulate, oficierea slujbelor de pomenire (parastase) săvârșite în memoria acestuia în diverse lăcașuri de cult și locații, fie din inițiativa doamnei Maria Marghiloman și a altor membri ai familiei, fie din partea unor persoane care l-au prețuit și admirat de-a lungul întregii sale cariere politice² [23, p. 2].

² **pomenire la 3 zile:** „Chișinău 13. – Astăzi la catedrală în prezența d-lui general V. Rudeanu comandantul corpului III armată, întregi oficialități și numeroși notabili I.P.S. Sa Arhiepiscopul Gurie, înconjurat de clerul catedralei a oficiat un parastas pentru odihna sufletului lui Al. Marghiloman. După terminarea serviciului religios, I.P.S. Sa Arhiepiscopul Gurie a rostit o scurtă cuvântare, arătând meritele față de țară ale regretatului dispărut”. A se vedea și alte publicații ce consemnează slujbele de parastas: *Ziarul Adevărul*, anul 38, nr.12734, din 19 Iunie 1925, p. 3, **pomenire la 40 zile:** „Sâmbătă 20 iunie a.c., orele 11 a.m., în biserica Amzei (n.n. București), va avea loc parastasul de șase săptămâni pentru Alexandru Marghiloman”; *Ziarul Îndreptarea*, anul VII, nr. 177, din 8 August 1925, p. 4, **pomenire la 3 luni:** „Duminică, 9 august a.c., ora 11, se va oficia, în Sfânta Episcopie a Buzăului, parastasul de 3 luni pentru Alexandru Marghiloman”; *Ziarul Patria*, anul VII, nr. 247, din 13 noiembrie 1925, p. 2: **pomenire la 6 luni:** „Împlinindu-se șase luni de la moartea lui Alexandru Marghiloman, ieri la ora 11 dimineața s-a oficiat un parastas la biserica Amza pentru pomenirea sa. A oficiat arhiereul Teofil Ploșteanu, înconjurat de un numeros cler”; *Ziarul Dimineața*, anul XXII, nr. 6988, din 13 mai 1926, p. 4, **pomenire la 1 an:** „Duminică dimineață a avut loc, la biserica Amza, un parastas pentru memoria lui Alexandru Marghiloman, fost președinte de consiliu, de la a cărui moarte s-a împlinit un an. În afară de membrii familiei defunctului, au asistat d-nii: general Coandă, ministru de industrie, I. Mitilineu, ministru de externe, general Mircescu, ministru de război, general Mihai Ionescu, subsecretar de stat la comunicații, M. Dobrescu, fost ministru, M. Săulescu, fost ministru, general Socec, Barbu Catargiu, Miulescu.”; *Ziarul Cuvântul*, anul al III-lea, nr. 756, din 11 mai 1927, p. 3, **pomenire la 2 ani:** „Duminică dimineață la orele 10.00, s-a oficiat un parastas pentru împlinirea a 2 ani, de la moartea lui Alexandru Marghiloman. Parastasul a fost oficiat de către un arhiereu, în biserica Amza, în prezența membrilor familiei și ai prietenilor politici ai defunctului”; *Ziarul Cuvântul*, anul al-IV-lea, nr. 1097, din 14 mai 1928, p. 2, **pomenire la 3 ani:** „Ieri la orele 11 a.m. s-a oficiat în biserica Amza un parastas, pentru împlinirea a 3 ani de la moartea lui Alexandru Marghiloman. Slujba religioasă a fost oficiată de preotul bisericii, înconjurat de

La un secol de la trecerea sa în eternitate, figura lui Alexandru Marghiloman continuă să suscite interesul cercetătorilor și al publicului cultivat. Orice individ onest, animat de bună-credință și deschis spre înțelegerea nuanțată a trecutului, care se apleacă cu rigoare și sinceritate asupra personalității sale, analizând cu atenție sursele contemporane acestuia – ziare, reviste și alte documente ale epocii –, va fi în măsură să formuleze o judecată echilibrată, obiectivă și justă. O astfel de cercetare nu poate decât să sublinieze valoarea remarcabilă a acestui om de stat și să deplângă pierderea unei personalități de o asemenea anvergură în istoria politică a României.

Ajunși la finalul acestui demers științific, este oportun să exprimăm un profund respect și recunoștință față de ilustru nostru înaintaș. De asemenea, în cazul unei treceri prin București, recomandăm să dedicăm câteva momente pentru a vizita Cimitirul Bellu

cler. Răspunsurile religioase fiind date de cor. La serviciul religios au asistat: membrii familiei, d-nii I. Mitilineu, fost ministru, Pîk Pherekyde, Panait Vizanti, N. Butculescu cu d-na, generalul de divizie Eraclie Nicoleanu, prefectul de poliție, col. Drosu, col. Sideri, Ulise Petrescu, dr. Bardescu, Hamangiu, Hiot, C. Miculescu, C. Dristorian, Tzigara Samurcaș, Baranga, Budișteanu, Floru Dianu, Emil Petrescu, Joldea Rădulescu, Al. Chiriacescu, Miltiade Adamescu, col. Anton Vasilescu, Grigore Palotă Apostolescu, C. Iorgulescu, dr. Brătianu, Marius Carada, I. Stăncescu, precum și numeroși prieteni politici ai defunctului. Serviciul religios s-a terminat la orele 12.00”.

La împlinirea unui **centenar** de la trecerea în veșnicie a marelui om de stat Alexandru Marghiloman (10 mai 2025) cu dor, bucurie, și emoție în suflet, m-a învrednicit și pe mine Preabunul Dumnezeu să săvârșesc o slujbă de pomenire la locul său de odihnă din Cimitirul Bellu.

(Șerban-Vodă), unde, la Capela Marghiloman, putem depune o floare și aprinde o lumânare în memoria sa veșnică. Totodată, este potrivit să înălțăm o rugăciune sinceră întru pomenirea sa: *Odihnește, Doamne, în pace sufletul robului Tău, Alexandru Marghiloman, și-l așază în ceata aleșilor Tăi și a iubitorilor neamului românesc!*

Bibliografie:

1. *Constituționalul*, anul I, nr. 192, din 15 (27) februarie 1890.
2. *Dacia*, anul XII, nr. 104, din 13 mai 1925.
3. *Adevărul / Adevărul*, anul 38, nr. 12703, din 12 mai.
4. *Universul*, anul XLIII, nr. 107, din 13 mai 1925.
5. *Alarma*, anul 30, nr. 83, din 9 mai 1925.
6. *Lumea, Politică și socială*, anul VIII, nr. 2003, din 10 mai 1925.
7. *Adevărul*, anul 38, nr. 12704, din 13 mai 1925.
8. *Lumea, Politică și socială*, anul VIII, nr. 2003 din 10 mai 1925.
9. *Universul*, anul XLIII, nr. 107, din 13 mai 1925.
10. *Adevărul*, anul 38, nr. 12704, din 13 mai 1925.
11. *Dacia*, anul XII, nr. 104, din 13 mai 1925.
12. *Glasul poporului*, anul I, nr. 2, din 24 mai 1925.
13. *Oglinda Lumii*, anul IV, nr. 22, din 30 mai 1925.
14. *Viitorul*, anul XVIII, nr. 5154, din 13 mai 1925.
15. *Lupta*, anul IV, nr. 1025, Miercuri, 13 mai 1925.
16. *Adevărul*, anul 38, nr. 12703, din 12 mai 1925.
17. *Universul*, anul XLIII, nr. 107, din 13 mai 1925.
18. *Universul*, anul XLIII, nr. 109, din 15 mai 1925.
19. *Îndreptarea*, anul VII, nr. 106, din 12 mai 1925.
20. *Îndreptarea*, anul VII, nr. 107, din 13 mai 1925.
21. *Dacia*, anul XII, nr. 106, din 15 mai 1925.
22. *Universul*, anul XLIII, nr. 110, din 16 mai 1925.
23. *Viitorul*, anul XVIII, nr. 5156, din 15 mai 1925.